

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕРЕЖІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ – ОСОБЛИВОСТІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Бережний Є.Б., Ляшенко В.В., Слюніна Т.Л.

Анотація. Проаналізовано регіональні аспекти розвитку вітчизняної мережі банківських установ. Наведено дані узагальненого статистичного аналізу. Визначено підпорядкованість вітчизняної мережі банківських установ з урахуванням їх регіонального поділу загальноувизначеним тенденціям розвитку. Розкрито особливості розвитку вітчизняної мережі банківських установ.

Ключові слова: банківські установи, фінансова інфраструктура, фінансовий результат, банківський ринок.

Вступ. Банківський сектор України є одним із тих елементів національної економіки, який найбільш динамічно розвивається. Так станом на 01.09.06 загальні активи банківської системи у порівнянні з відповідними даними на 01.01.01 збільшилися майже у 7 разів, кредити надані суб'єктам господарювання за аналізований період часу збільшилися у 7,5 разів, кошти, що залучені від населення збільшилися більш ніж у 13 разів¹. Однак незважаючи на це досить низьким у порівнянні з країнами з розвинутими ринковими економіками є відношення активів банківської системи до ВВП, значення балансового капіталу українських банків, що визначається й іншими дослідниками [1-5]. Як слідство можливе порушення об'єктивного ланцюга управління банківською діяльністю, що взмозі призвести до певних негативних наслідків: недостатня прибутковість банків – недостатня капіталізація прибутку – недостатня дохідність акцій банку – недостатня капіталізація – недостатня забезпеченість реальної економіки кредитами – незадовільний економічний розвиток. Тож будь-які питання аналізу розвитку банківського сектору є вкрай важливими.

Обґрунтування мети дослідження. Одним із пріоритетних напрямків аналізу функціонування та розвитку банківської системи є дослідження структури банківського ринку. Ґрунтовність такого визначення пов'язано,

¹ www.bank.gov.ua

насамперед, з необхідністю розвитку фінансової інфраструктури в Україні, зокрема визначення меж розвинення філіальної мережі банків та доцільної кількості банківських установ. Це ж корелює і з розвитком територіальних ринків капіталу. Так якщо фінансовий ринок в цілому забезпечуючи вільне переміщення капіталів у сфері найбільш ефективного їх використання, набагато менше залежить від тиску зовнішніх суб'єктивних факторів, то територіальна нерівномірність розміщення банківських установ супроводжується значною територіальною асиметрією – серйозними розходженнями в забезпеченні банків ресурсами [6]. Проявом територіальної асиметрії у розвитку банківських установ можна вважати й досить значні коливання спредів між процентними ставками банків в розрізі окремих регіонів, що не є чинником позитивного впливу на вартість кредитних ресурсів реальної економіки. Не менш цікавим також виявляється регіональний поділ банків на вплив їх доходності з погляду управління портфелем цінних паперів [7]. Однак незважаючи на значимість та важливість окреслених питань більшість з існуючих праць стосовно визначення розвитку вітчизняної мережі банківських установ торкається, переважно, аналізу діяльності окремих регіональних банківських установ та розгляду описових статистичних характеристик регіональних банківських установ [8-12]. Проте цього явно недостатньо для визначення сталості у розвитку територіальної мережі банківських філій з погляду як підвищення банківської діяльності в цілому, так й її впливу на реальний сектор економіки.

Тож виходячи із поданого вище, доцільним є, насамперед, проведення аналізу існуючих закономірностей у розвитку вітчизняної мережі банківських установ, що і визначається авторами в якості головної мети даного дослідження.

Результати дослідження. З теоретичної точки зору рівномірний розподіл фінансових ресурсів по окремих регіонах відповідав би рівномірному забезпеченню внутрішнього валового продукту кредитами з усіх регіонів. Тож виходячи з цього можна було б й визначити оптимальну структуру банківського ринку. Поруч із цим економічна теорія розглядає можливість створення декількох, принаймні двох [13], банків щодо забезпечення потреб ринку.

Водночас потреба в обслуговуванні потенційних клієнтів переноситься на розгалужену мережу філій. При цьому практика розвитку банківських систем свідчить про те, що кількість банків може бути досить різною. Так за підсумками 2005 року на теренах Німеччини діяло 2400, Франції – 880, Австрії – 882 банки². Тож спектр думок з означеного питання є набагато ширшим та неоднозначним. При цьому варто враховувати, що фінансовий сектор зазвичай відрізняється тенденціями до концентрації операцій. Проте укріплення позицій окремих інститутів на ринку фінансових послуг незавжди супроводжується зростанням територіальної концентрації. Це у підсумку й обумовлює розгляд концентрації банківських установ як з погляду окремих банків, так й їх мережі філій у територіальному розрізі окремих регіонів України. Статистичною базою такого аналізу є дані Державного комітету статистики України та Національного банку України. Відповідні розрахунки проведені за даними станом на 01.01.06. Усі дані подані у логарифмічному вимірі, що дозволяє проводити узагальнені порівняння з відповідними дослідженнями інших авторів для різних країн. Статистична значимість отриманих ліній, які характеризують тенденції розвитку мережі банківських установ (банків та їх філій) у регіональному розрізі знаходиться у межах значень коефіцієнта детермінації від 0,62 до 0,78. Разом з цим ми навмисно не визначали певні регіони на поданих рисунках, бо головною метою є розкриття існуючих закономірностей у розвитку вітчизняної мережі банківських установ.

Перш за все чисельність банківських установ визначається територією на якій розташовані та діють ці установи. Це пов'язано з тим, що регіональним банківським інститутам більше відомі потреби місцевих споживачів, вони краще освідомлені у регіональних особливостях ведення бізнесу, можливостях використання відповідної ресурсної бази. Як показав проведений аналіз з погляду наявного розподілу мережі регіональних банківських установ спостерігається чітка тенденція щодо збільшення їх кількості від масштабів території (рис. 1, окремі крапки це позиціонування регіонів України у відповідному просторі даних, а лінія на графіку відбиває статичне узагальнення

² www.ebrr.org.

наявної тенденції розвитку мережі банківських установ у регіональному розрізі).

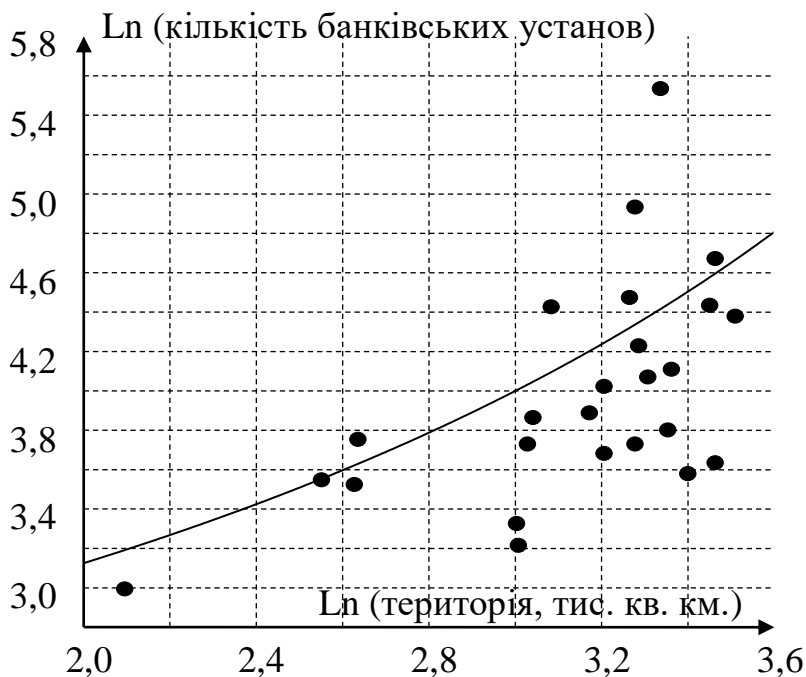


Рис. 1. Залежність кількості банківських установ від масштабу території (у розрізі окремих регіонів України)

Якщо відповідну лінію узагальнення тенденції розвитку мережі банківських установ у регіональному розрізі визначити в якості певної граничної умови, то можна зазначити, що для тих регіонів, які знаходяться нижче означеної лінії кількість банківських установ є недостатньою, а вище – дещо завищеною. Найбільш повно охарактеризувати таку ситуацію можливо лише за умов встановлення деякого порогу відповідної граничної умови. Однак це не є метою даного дослідження, тож ми зазначимо лише можливості такого аналізу. Тобто для встановлення порогу відповідної граничної умови необхідно, наприклад, визначити ступень варіації кількості банківських установ у регіональному розрізі та ввести у розгляд еліпс варіації граничної умови, який на графіку буде відображати лінію узагальнення наявної тенденції розвитку мережі банківських установ у регіональному розрізі у вигляді смуги, ширина якої і є порогом граничної умови.

Втім разом з масштабами території позитивно на кількість банківських установ також впливає й чисельність населення. Тобто чим більш населеною є територія, тим більша кількість банків потрібна для обслуговування потенційних клієнтів. Це цілком підтверджують дані рис. 2.

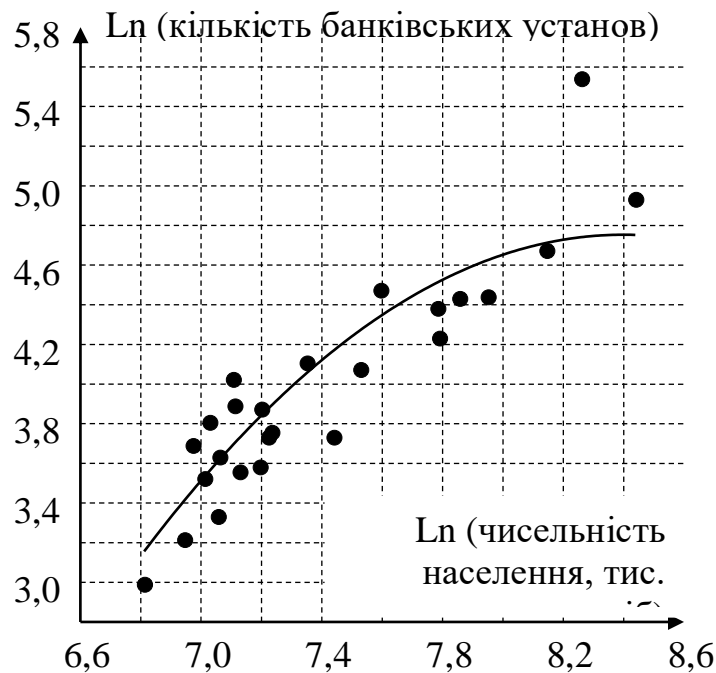


Рис. 2. Залежність кількості банківських установ від чисельності населення (у розрізі окремих регіонів України)

Однак у порівнянні з дослідженням проведеним С. Моїсеевим, щодо визначення структури банківського ринку з погляду низки країн Європи, Азії, Латинської Америки, Північної Америки, країн СНГ та Балтії [14], залежність кількості банківських установ від чисельності населення має експонентаційний характер, а не логарифмічний як у нашому випадку. Водночас цьому факту є досить просте пояснення, яке взаємозалежне з тенденцією скорочення населення в Україні. Тож при розширенні мережі своїх філій банки, що діють в Україні повинні враховувати цей факт. Однак в даний час в Україні спостерігається дещо інша ситуація, а саме незначне розширення мережі філій діючих банків. Так з 01.04.03 по 01.03.06 кількість філій банків збільшилася з 1405 до 1434³. Поряд із цим, наприклад, кількість філій в Київській області та

³ За даними www.bank.gov.ua

м. Київ за аналізований період часу скоротилася з 166 до 148. Це може бути ознакою того, що кількість банківських установ з погляду масштабів обслугованої території та чисельності населення цієї території є дещо завищеною.

Позитивною є також динаміка кількості банків в залежності від ВВП на душу населення (рис. 3), яка відображує у даному випадку попит на банківські послуги. Тобто із зростанням ВВП на душу населення, зокрема, потенційну здатність до розширення має ресурсна база, зростає попит на кредити. Це у підсумку й стимулює появлення нових банківських установ.

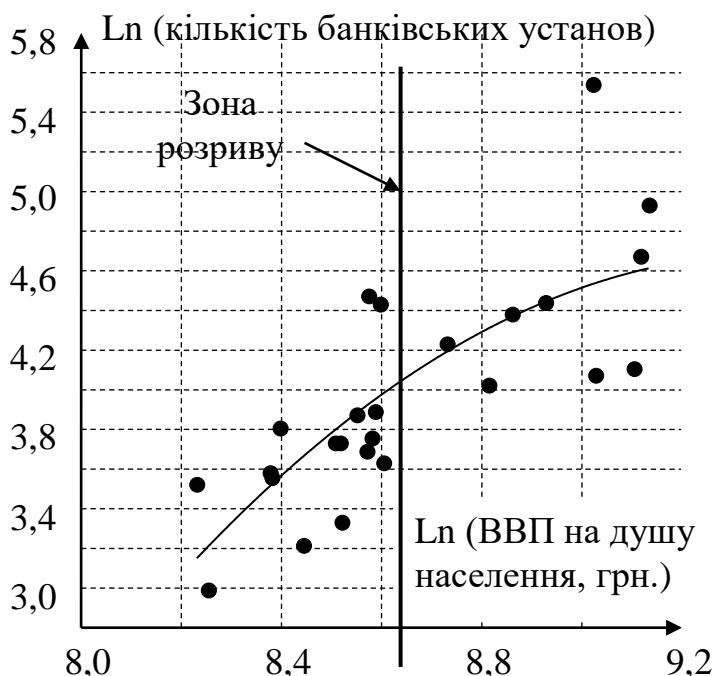


Рис. 3. Залежність кількості банківських установ від ВВП на душу населення (у розрізі окремих регіонів України)

Як і у попередньому випадку відповідна лінія статичного узагальнення наявної тенденції розвитку мережі банківських установ має логарифмічний вигляд, що також, на нашу думку, обумовлене скороченням населення в Україні. Однак поряд із цим така тенденція може слугувати й проявом нерівномірного розподілу ВВП на душу населення в залежності від територіальної ознаки. Як видно з рис. 3 можна виділити певну зону розриву у розподілу ВВП на душу населення між окремими регіонами. Це у свою чергу є

ознакою нерівномірного розвитку територій України, що також не сприяє сталому розвитку мережі банківських установ.

Разом з цим більш докладно прослідити за взаємозалежністю розвитку реального сектору економіки різних регіонів України та мережею банківських установ можливо на підставі аналізу даних щодо кількості суб'єктів господарювання (рис. 4) та отриманого фінансового результату суб'єктів господарювання (рис. 5).

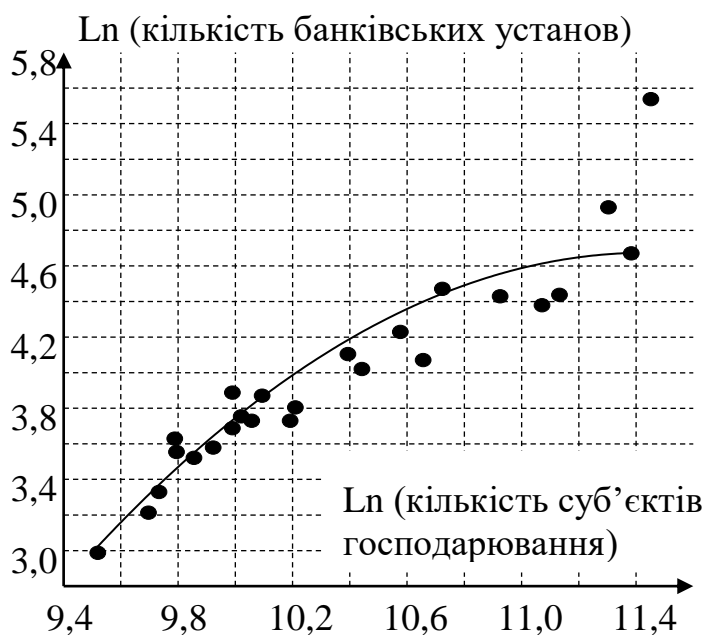


Рис. 4. Залежність кількості банківських установ від кількості суб'єктів господарювання (у розрізі окремих регіонів України)

Зокрема дані рис. 4 та рис. 5 свідчать проте, що також спостерігається позитивна тенденція між зростанням кількістю суб'єктів господарювання та отриманого фінансового результату відповідно кількості банківських установ.

При цьому варто помітити, що щільність розподілу регіонів вдовж лінії наявної тенденції розвитку мережі банківських установ у регіональному розрізі за рис. 4 є досить рівномірною. Це може бути свідченням достатності кількості банківських установ наявної кількості суб'єктів господарювання. Такий же висновок можна зробити й з погляду даних рис. 5, який загалом характеризує сталість руху фінансових потоків різних суб'єктів господарювання статичним узагальненням чого і є їх фінансові результати.

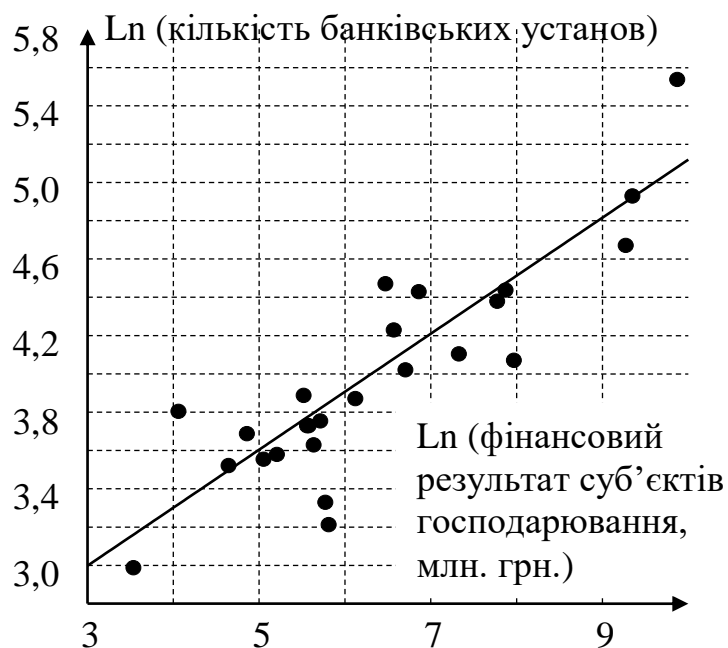


Рис. 5. Залежність кількості банківських установ від фінансового результату суб'єктів господарювання (у розрізі окремих регіонів

Однак поруч з наведеним, дані рис. 4 та рис. 5 також засвідчать проте що розвиток реальної економіки дещо стримується із взаємозалежним розвитком мережі банківських установ. Це видно по тому, що основна маса регіонів за досліджуваними даними зосереджена на початку та в середині лінії наявної тенденції розвитку мережі банківських установ у регіональному розрізі. Тобто можна зробити висновок, що існуюча мережа банківських установ у їх наявному регіональному розрізі досягла певної межі.

Висновки. Таким чином, наведений вище аналіз дозволяє констатувати наявну підпорядкованість мережі банківських установ з урахуванням регіонального поділу загально визначених тенденцій їх розвитку. При цьому в якості особливостей такого розвитку з погляду вітчизняної мережі банківських установ є необхідність врахування демографічної ситуації. Також слід звернути увагу на необхідність розробки та впровадження заходів щодо можливого перерозподілу наявної мережі банківських установ у їх регіональному розрізі з метою покращення межі їх взаємозалежності відносно відповідної кількості суб'єктів господарювання реального сектора економіки. Перспективним напрямком дослідження є також формалізація процесу аналізу наявного

розподілу різних регіонів відносно лінії статичного узагальнення наявної тенденції розвитку мережі банківських установ.

Література.

1. Сугоняко О. Капіталізація банків: нова тенденція // Вісник НБУ. – 2003. – №10. – С.34–36.
2. Слюніна Т. Л. Розвиток вітчизняної мережі банківських установ: особливості та регіональні аспекти / Т. Л. Слюніна, Є. Б. Бережний., В. В. Ляшенко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2007. – № 755. – 84–88.
3. Kuzemin A. Fuzzy set theory approach as the basis of analysis of financial flows in the economical security system / A. Kuzemin, V. Lyashenko // International Journal "INFORMATION THEORIES & APPLICATIONS" – 2006. – Vol. 13, Num. 1. – P. 45–51.
4. Kuzemin A. Analysis of movement of financial flows of economical agents as the basis for designing the system of economical security (general conception) / A. Kuzemin, V. Lyashenko, E. Bulavina, A. Torojev // Third International Conference «Information Research, Applications, and Education». June 27-30. Varna, Bulgaria. – Sofia: FOI-COMMERCE, 2005. – P. 204–209.
5. Ляшенко В. В. Интерпретация и анализ статистических данных, описывающих процессы экономической динамики / В. В. Ляшенко // Бизнес Информ. – 2007. – №9(2). – С. 108–113.
6. Васюренко Л.В., Федосік І.М. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз. – Харків: ПП «Яковлева», 2003. – 88 с.
7. Vasyurenko O., Azarenkova G. Profitability of the Securities Portfolio of the Banks of Ukraine and The Structure of Their Regional Distribution (Evaluation Analysis and Methodological Notes) // Investment Management and Financial Innovations. – 2004. – №2. – P. 52–59.
8. Заруцька О. Деякі питання збалансованого розвитку операцій банківської системи Дніпропетровської області // Вісник Національного банку України. – 2004. – №2. – С. 11–15. Грудзевич Я., Шатковська І. Проблеми розвитку банківської системи регіону (на прикладі Львівщини) // Регіональна економіка. – 2003. – № 4. – С.111–115.
9. Шлапак О., Пушкарьов В., Карчева Г. Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України: [Регіональний аспект розвитку банківської системи] // Вісн. НБУ. – 2003. – № 6. – С.2–5.

10. Куштим В. В. Динаміка розвитку банківського сегменту міжнародного фінансового ринку / В. В. Куштим, В. В. Ляшенко // Фінанси України. – 2007. – № 12. – С. 96–105.
11. Kuzemin A. Analysis of movement of financial flows of economical agents as the basis for designing the system of economical security (general conception) / A. Kuzemin, V. Lyashenko, E. Bulavina, A. Torojev // Third International Conference «Information Research, Applications, and Education». June 27-30. Varna, Bulgaria. – Sofia: FOI-COMMERCE, 2005. – P. 204–209.
12. Ляшенко В.В. Сучасні питання проблематики руху потоків електронних грошей / В. В. Ляшенко, О. Р. Яременко // Економіка розвитку. – 2006. – № 1. – С. 20–22.
13. Sharpe S. Asymmetric Information, Bank Lending, and Implicit Contracts: A Stylized Model of Customer Relationships // Journal of Finance. – 1990. – Vol. 45. – P. 1069–1087
14. Мойсеев С. Оптимальная структура банковского рынка: сколько банков нужно России? // Вопросы экономики. – 2006. – №10. – С. 75–92.